

E

EBO, Vall d' ~

Vall i poble valencians que formen municipi, en el Marquesat de Dénia, a les muntanyes de Pego.

PRON. MOD. En el país tothom pronuncia *ébo*⁵ (alguns amb la *b* ben oclusiva): oït a Pego, a Gallinera i a la mateixa Vall d'Ebo (1963, enquesta extensa allí, xxxiv, 141-148); i en general quasi només vaig sentir parlar d'Ebo (i prou), sense esmentar *vall*. No obstant han vacil·lat els moderns que n'han parlat o han provat d'establir la forma correcta del nom: *Ebo* nomencl. de 1936, SSiv., GGRV (1104), MateuLl. (*Pais Val.*, 66, 107) i Nic. Primitiu. *Evo*, Cavanilles, *AlcM*, i SGuarner en el nomencl. de *Raixxa* (1954), però en el de 1966 ho rectifica, adoptant *Ebo* (sense *Vall*) com a nom del poble i municipi.

MENCIONS ANT. En el *Rept.*: «Vallem de *Ebo* que est juxta *Galliners*» (Bof. 475.7, ed. facs., p. 357); «vallem de *Euol* q. e. juxta *Galliners*» (475, 1, facs. 356.6). *Ebo* en l'índex del *R. Patrimoni* (c. al S. XIV);²⁰ 1414: «Vallis de *Ebo*» (BSCC xvii, 165); 1415: «valls de *Gallinera* e *Ebo*» (BSCC xvii, 188); 1609: *Ebo*, amb 12 cases de moriscos (Reglà-Boronat, 1963, 117, pertanyent al Comte de Real). C. 1774: Lz.Vargas I, 114. F. Pacheco (GGRV, 1105) diu que fou donat²⁵ l'any 1322 per Jaume I a l'Infant Pere, que avui té 198 edificis agrupats i 26 en tot el terme. Conten SSiv. i FPacheco, que els moriscos feren allí resistència armada abans de ser expulsats; també parla de la resistència Cavanilles, precisant que l'última batalla fou en³⁰ la contigua vall de Laguar, on s'ajuntaren 800 combatents el 1609 abans de rendir-se i «ser conducidos al embarcadero».¹

Cavanilles (II, 206) diu que la vall constava primer dels poblets de *Bisbilán*, avui dit *Villáns*, amb 50 veïns,³⁵ *Benixuárt*, avui dit *Benisuáy*, amb 30 veïns, i altres quatre (Cayrola, Serra, Solana i Benicaís) avui despoblats; i resumim les altres dades: «término peñasco, hay allí sitios abrigados, también con riego --- caño, legumbres y maíz ---; uno de los mayores barrancos

del reyno es el llamado del *Infern*, al cual andan por varios rumbos los de las montañas de Alcalá, *Evo* y Lahuar --- curso con precipicios, quebradas y abismo --- las aguas de un recinto montuoso de tres leguas largas de diámetro, --- juntas rompieron --- una abertura --- en la base 314 pies de ancho y 30 a 60 en la parte superior: llámase al estrecho de *Isber*, y por ella sale en tiempo de lluvia un río caudaloso ---».

En termes semblants ho resumeix FPacheco. Jo mateix, per pujar al poble de la vall, recordo haver pujat per un camí a la vista d'aqueix barranc de l'*Infern*. Però convé advertir que aquí Cavanilles (resumit per FPacheco) acumula dues conques fluvials contigües en el capdamunt, però després divergents, car el nostre no va cap a Orba i Dénia (com diuen ells) sinó baixant per L'Atzúbia, cap a formar el riu Girona, que desaiuga a Oliva (a l'extrem SE. de la comarca de Gandia).

Com a conclusió, la forma del nom és i ha estat sempre *Ebo*, amb *b* i amb *-o* final, car la forma *Evol* contradicta per *Ebo* del *Rept.* és deguda a una immixtió del famós nom *Évol* (l'illustre llinatge vescomtal i poble del Conflent, i apel·latiu de planta) degut a un copista català del *Rept.*; totes les altres dades, antigues i modernes, són sense *-l*; i amb *v* només Cavanilles fa excepció, però justament sense valor, car ell no repara en aquest detall, com ja ho mostra la grafia incorrecta amb *v* que admet en el seu propi cognom (també escriu *Corvera*, *Masalabés*, *Fabanella* etc.).

ETIM. Amb aquesta base *Ebo*, és clar que no pot ser catalana ni aràbiga (un i altre haurien escapçat la *-o*) sinó d'herència mossàrab. Amb un nom breu com aquest és forçós que no hi hagi una solució etimològica simple, per la convergència de diverses pistes possibles.

A) L'arrel AP- alternant amb AB- és una de les més esteses dins el vast domini indoeuropeu com a nom d'aigua i fluvial, especialment fecunda en NLL ja antics de l'Europa occidental, circumalpina i hispànica: ABONA, ABONE, ABNOBA, ABOS en bon nombre de